

Fürst, Ryszard

"Zapreszczennaja kniga w Rosiji,
1825-1904 :
archiwno-bibliograficzeskije
razyskanija", L. M. Dobrowolski,
Moskwa 1962 : [recenzja]

Rocznik Historii Czasopiśmiennictwa Polskiego 4/2, 182-183

1965

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

II

L. M. Dobrowolski: *Zapreszczennaja kniga w Rosiji. 1825—1904. Archiwno-bibliograficzeskije razyskanija*, Izdatielstwo Wsiesojuznoj Knieżnoj Pałaty, Moskwa 1962, ss. 253.

Powyższa publikacja zawiera obszerny rejestr książek zatrzymanych przez cenzurę carską w okresie lat 1825—1904. We wstępie autor omawia źródła wyzyskane w trakcie układania bibliografii książek zakazanych oraz dorobek historiografii rosyjskiej i radzieckiej w tej dziedzinie badań. Podstawowy trzon tej cennej źródłowo publikacji stanowi obszerny wykaz książek, w którym oprócz pełnych danych bibliograficznych (autor, tytuł, miejsce wydania, ilość stron itd.) przy każdej pozycji osobno podano dane źródłowe, zarówno archiwalne, jak i bibliograficzne, informacje o motywacji zakazu (niekiedy z obszernymi wypisami) i o dalszych losach książki. Publikację zamyka pełny spis omawianych książek.

Przy pierwszym zetknięciu z tą książką rzuca się w oczy rzekomo mała liczba książek zatrzymanych przez cenzurę rosyjską, których na liście znajduje się raptem 248. Autor wyjaśnia we wstępie, że musiał pominąć pozycje, które po przeredagowaniu na skutek interwencji cenzury dopuszczone zostały na rynek wydawniczy. Również nie mogły byćbrane pod uwagę pozycje, których zasięg oddziaływania został przez cenzurę świadomie zawężony do wąskiego kręgu odbiorców przez ograniczenie wysokości nakładu, podwyższenie ceny, przeznaczenie ich jedynie do użytku naukowego w specjalnych bibliotekach. Nie ujęte zostały publikacje, o których brak było danych i wiarygodnej dokumentacji potwierdzającej zarówno istnienie zakazu, jak również istnienie publikacji, wydawnictwa nielegalne, a także utwory „amoralne” podlegające odpowiednim przepisom o publikacjach pornograficznych. Dodać trzeba także, że autor uwzględniał jedynie publikacje w języku rosyjskim, stąd w książce brak między innymi polskich wydawnictw. Warto także przypomnieć na marginesie, że poza wewnętrzną cenzurą istniała także cenzura zagraniczna, stanowiąca jeszcze jeden z filtrów, znana jako szczególnie rygorystyczny i konserwatywny, nawet jak na warunki carskie, organ administracji. Wydany w 1898 r. katalog książek nie dopuszczonych do obiegu na terenie Rosji, w językach: angielskim, francuskim, polskim i niemieckim, zawiera około 11 tys. pozycji.

Przy uwzględnieniu powyższych rozważań rejestr książki zakazanej musiałby wzrosnąć niepomierne. Liczba podana przez L. Dobrowolskiego (248) jest wyższa od liczb podawanych przez jego poprzedników. Czasopismo „Jurist” (nr 6, z 1905 r.) w artykule *Martirołog pieczati* notuje za okres 1865—1905 129 pozycji zatrzymanych przez cenzurę. M. Lemke w artykule *Sożzonnyje i swarionnyje knigi* („Kniha i Rewolu-

cja", 1920, nr 5; 1921, nr 7) wymienia 188 tytułów. Dane L. Dobrowolskiego mają tę podstawową wartość, że w odróżnieniu od poprzedników interesujących się problemem cenzury w Rosji zostały oparte przede wszystkim na materiałach tej instytucji.

Ryszard Fürst

III

P. Leuilliot: *Notes sur de presse en Normandie sous le Second Empire et au début de la Troisième République*, „Annales de Normandie”, 1963, nr 3, s. 177—204; nr 4, s. 305—328.

Rozprawa P. Leuilliot, zamieszczona w dziale „La Presse et l'histoire” kwartalnika „Annales de Normandie”, poświęcona jest prasie Normandii w okresie Drugiego Cesarstwa i na początku Trzeciej Republiki. Rozprawa składa się z pięciu rozdziałów, w których autor kolejno omawia prasę w departamentach: Calvados, Manche, Orne et Eure, Seine — Inférieure, przy czym w tym ostatnim wydzielona jest prasa Rouen i Havre. Rozdział V pt. »Le colportage, les bibliothèques et la „petite presse”« traktuje te zagadnienia łącznie dla całego regionu.

Autor po omówieniu literatury przedmiotu rozpoczyna swoje rozważania od lat 1861—1864 (cofając się przy niektórych organach do lat pięćdziesiątych i roku 1848) i doprowadza je do lat 1872—1873 (przy niektórych organach po lata 1876—1877). Treścią poszczególnych rozdziałów jest liczba pism w departamentach, ich nakłady i częstotliwość ukazywania się oraz kierunki ideowo-polityczne i ewolucje w nich zachodzące, udział pism w życiu politycznym i gospodarczym, stosunek do rządu itp. Nieco miejsca poświęca autor redaktorom jak i ciekawszym zagadnieniom z zakresu organizacji prasy.

Rozdział V omawia rozpowszechnianie pism na terenie regionu, ich zasięg poza regionem, sieć bibliotek i stosunek władz bibliotecznych do poszczególnych organów, działalność instytucji zajmujących się opieką nad czytelniami, czytelnictwo prasy w ogóle i wzrastające wpływy popularnej prasy centralnej.

B. K.